తాను వెలిగించిన దీపాలు

"చూడు బాబూ! ఓపినంత దూరం ప్రయాణం చేసి వచ్చాను. నరాలు గుంజుతున్నాయి. తల భారంగా వుంది. ముక్తసరిగా ఒకటి రెండు మాటలే! అంతకంటే కాలహరణం జరగదు. ఎలాగైనా నువ్వు హెడ్మాస్టరు గారికి నచ్చచెప్పాలి..." దీనంగా అర్థిస్తున్నారు శర్మగారు.

సమయం సరిగ్గా మిట్టమధ్యాహ్నం. స్థలం - బాపూజీ ఉన్నత పాఠశాలలో ఆఫీసు రూము ఎదుట నున్న వసారా. శర్మగారు అరగంట సేపటి నుంచీ వేచి చూస్తున్నారు. రెండుసార్లు లోపలికి చెప్పి పంపారు. కబురు తీసుకుని లోపలికి వెళ్లి తిరిగివచ్చిన జవాను హెడ్మాష్టరు గారు వూపిరి త్రిప్పుకోడానికి వీల్లేనంత తొందరపనిలో నిమగ్నులై వున్నారనీ, మధ్యాహ్నానంతరమైతే తీరిక చేసుకుని మాట్లాడడానికి ప్రయత్నించగలరనీ తెలియబరిచాడు.

శర్మగారు హతాశులై పోలేదు. ఆయన మూడోసారి మళ్ళీ జవాను పుల్లయ్యను కదిపి చూశారు.

ఒక చెవిని కాలింగ్ బెల్ మ్రోత కోసం ప్రత్యేకించి మరొక చెవితో అగంతకుడి దీనాలాపాలు వింటున్నాడు పుల్లయ్య. అతడి వూహ ప్రసరించినంత మేరలో శర్మగారి లాంటి ముక్కాలి ముదుసలికి, హెడ్మాష్టరు గారితో మాట్లాడవలసిన అగత్యమేమిటో స్ఫురించడం లేదు. రంగసముద్రంలో యిలాంటి వ్యక్తిని చూచినట్లు గుర్తులేదు. చాలాదూరం ప్రయాణం చేసి వచ్చినట్టు చెబుతున్నాడు. బహుశా హెడ్మాస్టరు గారి బంధువేమో! అబ్బే, అయి వుండదు. బంధువైతే అనుమతి కోసం పడిగాపులు పడకుండా నేరుగా లోపలికి వెళ్ళగలిగి వుండేవాడు. ఐతే యితడెవరు? ఎందుకోసం వచ్చాడు?

కాలం దొర్లిపోతోంది. నాలుగో పీరియడ్ యింక అయిదు నిమిషాలలో పూర్తి కానున్నదనగా కాలింగ్ బెల్ మోగింది. పుల్లయ్య లోపలికి పరతెంచాడు. ఫైళ్ళ చిట్టడవిలో, పుస్తకాల కాంతారంలో గొంతుక దాకా మునిగిపోయిన నరహరిరావు గారు కాస్తా తెరపి చేసుకుని చేతులు పైకెత్తి ఒళ్ళు విరుచుకుంటూ "యింటి దగ్గర నుంచి భోజనం వచ్చిందా పుల్లయ్యా?" అన్నారు.

"వచ్చింది బాబూ! గదిలో వుంచాను" అన్నాడు పుల్లయ్య. అన్న తరువాత ఒకటి రెండు క్షణాలు తటపటాయించి "అన్నట్టు ఎవరో ముసలాయన కాచుకుని కూచున్నాడు బాబూ!" అన్నాడు.

"ఓహో, అవును కదూ! ఆయనింకా యిక్కడే వున్నాడన్న మాట! ఎవరో చూచి పంపేద్దాం గానీ లోపలికి రమ్మంటావా పుల్లయ్యా!"

పుల్లయ్య బయటికి వెళ్ళిన కాసేపటికి వడగాడ్పుల తాకిడికి ముఖం పైన పొటమరించిన స్వేద బిందువుల్ని ఉత్తరీయంతో తుడుచుకుంటూ శర్మగారు లోపలికి వచ్చారు.

నరహరి రావుగారు శర్మగారి వైపోసారి ఎగాదిగా చూచారు. టేబిలు పైకి వంగి కళ్ళజోడు సవరించుకుంటూ ఎదుటి వ్యక్తి ముఖంలోకి సూటిగా చూచారు. "ఎవరండీ! ఏ వూరు? ఏం పనిమీద వచ్చారు?" అంటూ పరామర్శించి, ఆ పరామర్శలో అమూల్యమైన కాలాన్ని అప్రస్తుత విషయాలపైన ఖర్చు పెట్టడం పట్ల తమ కిష్టం లేదన్న భావాన్ని స్పష్టంగా ధ్వనించారు.

శర్మగారు తాను చెప్పదలచుకున్న విషయాన్ని బాగా మననం చేసుకుని వచ్చిన మాట నిజమే కానీ తీరా చెప్పవలసివచ్చేసరికి ఎలా ప్రారంభించాలో తోచక ఆయన తడబడి పోయారు. అవతల హెడ్మాస్టరు గారేమో 'చెప్పండి. చెప్పండి' అన్నట్టు చూపులతోనే వేగిరిస్తున్నారు. చివరికెలాగైతేనేం, శర్మగారి పెదవులు కదిలాయి.

"మీకు తెలియకపోవచ్చు! పదిహేనేళ్ళ క్రిందటి మాట. అప్పుడిది హైస్కూలు కాదు. మిడిల్ స్కూలు. శేషాద్రి గారని ఓ హెడ్మాస్టరు గారుండేవారు. ఆయనకు మునుపు శ్రీకంఠంగారు హెడ్మాస్టరు. అంతకు మునుపు ఆనందరావు గారు..."

'ఇంతకూ నువ్వెవరివయ్యా మహానుభావా!' అన్న ప్రశ్న నరహరిరావు గారి కళ్ళల్లో ప్రతిబింబిస్తోంది. ఒకటి రెండేళ్ళకు మునుపు స్వర్ణోత్సవ సందర్భంలో పాఠశాల పూర్వ చరిత్రకు సంబంధించిన వివరాలు సమగ్రంగా లభించక ఆయనకెంతైనా ఆశాభంగం కలిగింది. ఈనాడు బయట ఎండ నిప్పులు చెరిగిపోస్తున్న మధ్యాహ్న సమయాన ఓ వ్యక్తి అకస్మాత్తుగా గదిలోకి వూడిపడి పాఠశాల తాలూకు పూర్వ చరిత్రను ముదలంకించుకునేసరికి ఆయన తమ తొందర పనులన్నింటినీ తాత్కాలికంగా వాయిదా వేసి శర్మగారి మాటల్ని సావధానంగా వినసాగారు.

"ఏ విధంగా నేను పది పన్నెండుగురు హెడ్మాస్టర్ల పేర్లు చెప్పగలుగుతున్నా ననుకుంటున్నారేమో! ఇదే పాఠశాలలో ఎక్కడా బ్రేక్ అన్నది లేకుండా నేను ముప్పై అయిదేళ్ళు పనిచేశాను. మీరెప్పుడైనా కానగనూతల కృష్ణశర్మ అన్న పేరు విన్నారటండీ!"

లేదన్నట్టుగా నరహరి రావుగారు తల పంకించారు.

"ఆ కృష్ణశర్మనే నేను! తెలుగు పండితుణ్ణి. ఇరవయ్యో సంవత్సరం జరగుతుండగా వుద్యోగంలో చేరాను. యాభై అయిదేళ్ళ దాకా సర్వీసు చేశాను. భ్రమ అనుకోండి, లేదా అనుబంధ మనుకోండి. ఈ పాఠశాలకు నేను, నాకీ పాఠశాల స్థిరమనుకునేవాణ్ణి. ఇక్కడ వుద్యోగం చేస్తుండగానే భార్య పోయింది. ఒక్కగానొక్క కూతురు నాకు. అల్లుడు తమిళదేశంలో కేంద్ర ప్రభుత్వం క్రింద పనిచేస్తుండేవాడు. ఉద్యోగకాలం పూర్తి కాగానే నా కక్కడికి వెళ్ళక తప్పలేదు. కానీ ఈ పదిహేనేళ్ళ పొడుగునా ఈ పాఠశాలా భవనం, యిందులోని తరగతి గదులు, యిక్కడ జరిగిన సంఘటనలు యివన్నీ తెరపైన బొమ్మలకు మల్లే మనసులో మెదలుతుండేవి. మనసు సముద్రం లాంటిదైతే పూర్వస్మృతులు అలల్లాంటివి. అలల్లాంటి ఆ పూర్వ స్మృతులు కలల్లోకి గూడా వచ్చేవి. బొందిలో వూపిరుండగా మళ్ళీ ఎప్పుడైనా యిక్కడికి వచ్చిపోవాలని కలలు గనేవాణ్ణి. నా కల యీనాటికి ఫలించింది..."

నరహరిరావుగారు డబ్బీ తీసి ఓ చిటికెడు నశ్యాన్ని నాసికా రంధ్రాల్లోకి దట్టించారు. ఓ క్షణం పాటు అరమోడ్పు కళ్ళతో పైకప్పుకేసి చూస్తుండిపోయిన తర్వాత హఠాత్తుగా అసలు విషయంలోకి వచ్చేస్తూ,"అలాగా! అందుకోసం వచ్చారా?" అని ప్రశ్నిస్తూ కుర్చీలో సర్దుకుని కూర్చున్నారు. ఆ ప్రశ్నలో ఏదో అనుమానం దాగుడు మూతలాడుతోంది...'తొట్టిమరులు' అన్నమాట లోకంలో అప్పుడప్పుడూ వినిపిస్తుంది. అది యిదే కాబోలు! ఐనా ఏనాడో పనిచేసిన సంస్థను చూసిపోవడానికని ఈయన పనిగట్టుకుని యింతదూరం వచ్చాడంటే నమ్మడం కష్టం. వచ్చినవాడు కళ్ళ ఎదుట కనిపిస్తుండగా నమ్మకపోవడంలో సబబు లేదు! ఐతే యేమాట కామాటే చెప్పుకోవాలి. ఈయన కేవలం చూచిపోవడానికే వచ్చి వుండడు. అంతకంటే ముఖ్య కారణం వేరొకటి వుండి తీరుతుంది...

ఏమిటది?

పాఠశాల పూర్వ చరిత్రను తెలుసుకోవాలన్న కోరిక కంటే ఆ ముఖ్యమైన కారణమేమిటో తెలుసుకోవాలన్న కుతూహలమే నరహరిరావు గారిలో యెక్కువైపోతోంది.

శర్మగారు చెప్పుకపోతున్నారు. "ఆశా పాశము తా గడున్ నిడుపు. ." అన్నాడు కవి. నిజమే. ఆత్మ ప్రశంస అని మీరనుకోకపోతే నేనొక మాట చెబుతాను. జీవనయాత్రకు మేష్టరీ వృత్తిని స్వీకరించిన వారి పట్ల లోకులకెందుకో చిన్నచూపు వుండేది. ఇప్పుడుందో లేదో నాకు సరిగ్గా తెలియదు! మరెందుకూ లాయకీ కాని వాళ్ళు మాత్రమే యిందుకు పూనుకుంటారన్నది వాళ్ళ వుద్దేశమైతే గావచ్చు. వాళ్ళ సంగతి అలా వుండగా బడి పంతుళ్ళకు సైతం వాళ్ళు స్వీకరించిన వృత్తిపట్ల ఏవో అసంతృప్తులుండేవి. వాళ్లను చూచి నేనాశ్చర్యపడేవాణ్ణి. నామట్టుకు నాకు యింత కంటే మనసుకు శాంతినిచ్చే వృత్తి వేరొకటి లేదనిపించేది. పాఠశాల ఉదయం పది గంటలకు ప్రారంభమౌతుందంటే నేను ఎనిమిది గంటలకల్లా హాజరయ్యేవాణ్ణి. రాత్రి ఏ ఏడుకో, ఎనిమిదికో తిరిగి వెళ్ళడం జరిగేది. ఎడతెగని కార్యక్రమాలు, నిత్యనూతనమైన ఉత్సాహం, వందలాది విద్యార్థుల మధ్య తిరుగుతుంటే పెళ్ళిపందిరి కింద తిరుగుతున్నట్టుండేది. కాలం కొండ వాగులాగా పరుగులు తీసేది. జూన్‌లో స్కూలు తెరిచిన కొంత కాలానికి దసరా వచ్చేసేది. అంతలో క్రిస్మస్ కనిపించేది. అదలా వెళ్ళగానే మార్చి ఏప్రిల్ నెలల్లో పరీక్షలు. ఆపైన వేసంగి సెలవులు. ఉండమని ప్రాధేయపడినప్పటికీ తమకు బోలెడన్ని పనులున్నాయని చెప్పి సెలవు తీసుకునే ఆత్మీయులైన బంధువులకు మల్లే క్యాలెండర్లు ఎగిరిపోయేవి. హేమంతం ఆఖరుగాక మునుపే వసంత శోభతో తొలుకాడే పూలతోటలకుమల్లే కొత్త సంవత్సరాలు వచ్చేసేవి. ముప్పై అయిదేళ్లు నా ఉద్యోగ జీవితం అలాగే గడచిపోయింది..."

అస్థిపంజరం పైన చర్మపు తొడుగు లాంటి శరీరం, గత జీవితానికి సంబంధించిన మధుర స్మృతులు, మాటల్లోని ఆర్ద్రత, యివన్నీ నరహరి రావు గారిని శర్మగారివైపుకు ఆకట్టుకోలేక పోయాయి. నరహరిరావుగారి అతి వాస్తవిక దృష్టి శర్మగారి ఉపోద్ఘాతానికి వెనుక ఏదో బలమైన ప్రయోజనాన్ని శంకిస్తోంది.

శర్మగారు కొనసాగిస్తున్నారు, "వచ్చు కాలము కంటే గత కాలమే మేలన్నారు పెద్దలు. ఆ ఆర్యోక్తి నా పట్ల అక్షరాలా సార్థకమైంది. నా జీవితంలో పూర్వార్థానికీ, ఉత్తరార్థానికీ పోలికంటూ కనుపించదు. అక్కడ ఆనందాన్ని యిక్కడ విషాదాన్ని వ్రాసిపెట్టాడు భగవంతుడు. నా అన్న వాళ్ళు లేనిచోట ఉద్యోగం చేస్తూ వచ్చిన అల్లుడు ఉన్నట్టుండి మూడేళ్ళ క్రిందట కళ్ళు మూసుకపోయాడు. అతగాడు మిగిల్చిపోయిన ఆస్తిపాస్తులు తక్కువ, అమ్మాయి పాలిటికి నలుగురు ఆడబిడ్డలు, యిద్దరు మగ బిడ్డలు మిగిలారు. కష్టనష్టాలను ఏకరువు పెడుతూ మిమ్మల్ని విసిగించడం నా వుద్దేశం కాదు. పరుగెడుతున్న రైల్లో నుంచి డ్రయివరు క్రిందికి దూకేస్తే ఏమౌతుందో మీరూహించుకోగలరు, ఈ మూడేళ్ళుగా సంసారం చేతుల పట్లబలవంతాన సాగింది. ఉన్న చిక్కులన్నీ చాలవన్నట్టుగా యిప్పుడు గోరుచుట్టుపైన రోకటి పోటులాగా మరొక క్లిష్ట సమస్య ఎదురైంది..."

"చెప్పండి..." అన్నారు నరహరిరావుగారు. శర్మగారి ఆత్మకథ యొక్క పర్యవసానమేమిటో ఆయనకింకా స్ఫురించడం లేదు. అందువల్ల ఎంతసేపు పరీక్షించినా రోగనిదానానికి రాలేకపోతున్న డాక్టరుకు మల్లే ఆయన యిబ్బంది పడిపోతున్నారు.

"పెద్దమ్మాయి పెళ్ళికెదిగింది. పెళ్ళికీ లేమికీ సంబంధం లేదు. మర్యాదలూ, లాంఛనాలూ యథావిధిగా జరగని పక్షంలో పెళ్ళికొప్పుకునే మగపెళ్ళివారులేదు. ఎంతో కాలం నుంచీ నేనొక ప్రేక్షక మాత్రుణ్ణిగా అక్కడ ఏర్పడుతూ వచ్చిన విషాద సన్నివేశాలను చూస్తూ కూర్చున్నాను ఇటీవలి పరిణామాలవల్ల అలా కూర్చోడం సాధ్యమైందికాదు. ఎంతటి నిస్సహాయకరమైన పరిస్థితిలో వున్నప్పటికీ మనిషిలో ఆలోచనలు తీగలు సాగి ఆశా కుసుమాలు పూచి పందిళ్ళు వేస్తాయి. చల్లకు వచ్చి ముంత దాచుకోడం అనవసరమే కాదు. హాస్యాస్పదం కూడా. నా ఆలోచన లన్నింటికీ ఫలితమే ఈ ప్రయాణం. ఎలా లభ్యమౌతుందన్న ప్రశ్నకు సూటిగా సమాధానం చెప్పలేను గానీ, యిక్కడేదైనా సహాయం దొరకవచ్చునన్నదే నా నమ్మకం..."

నరహరిరావు గారు శర్మగారి వైపు చూడడం లేదు. ముఖ భంగిమను బట్టి శర్మగారెక్కడ తమ మనోగత భావాల్ని పసిగట్టేస్తారేమో నన్న అనుమానం చేత గావచ్చు. ఆయన తలవంచుకుని మేజా వైపు చూస్తున్నారు. ఈ మధ్య యాచన రకరకాలుగా ముస్తాబవుతోంది. ఇది సరిక్రొత్త వేషమేమో! ఈ ముసలాయనకు తనేమని సమాధానం చెప్పడం? ఏవిధంగా చెప్పినా తన సమాధానం ఈయనకు తృప్తికరంగా మాత్రం వుండబోదు...

కానీ నరహరిరావు గారు లోకజ్ఞులు. ఎలాంటి సునిశిత విషయంలోనైనా ఎదుటివారిని నొప్పించకుండా, తాము నొవ్వకుండా మెలకువగా వ్యవహరించగలగడం ఆయనలోని సుగుణం. "మీరు బాగా అలసిపోయినట్టున్నారు. దగ్గర్లోనే హోటలుంది. భోజనం తెప్పిస్తాను. మొదట భోజనం చేయండి. ఎండ తగ్గేదాకా గదిలో విశ్రమించండి. ఆ లోపల ఈ విషయాన్ని గురించి నేనూ నింపాదిగా ఆలోచించుకోడానికి వీలుంటుంది" అంటూ నరహరిరావు గారు కాలింగ్ బెల్‌పైన చేయి వేశారు.

* * *

శర్మగారు నిద్రలేచి ఈవలికి వచ్చేసరికి హెడ్మాస్టరు గారు కుర్చీలో లేరు. గోడ గడియారంలో గంట నాలుగు కావొస్తోంది. ఉదయం జరుగుతున్నట్లే తరగతి గదుల్లో పాఠాలు జరుగుతున్నాయి. శర్మగారు ద్వారం దాటి వసారాలోకి వచ్చి గన్నేరు చెట్టు చాటున స్తంభానికానుకొని నిల్చున్నారు. పదిహేనేళ్ళ మునుపటికీ యిప్పటికీ పాఠశాల బాహ్య స్వరూపంలో కూడా ఎన్నో మార్పులొచ్చినట్టున్నాయి. మునుపిన్ని గదులు లేవు. ఇన్ని చెట్లు లేవు. ఇందరు విద్యార్థులు లేరు. ఇంతకాలంగా తన స్మృతి పథంలో మెదలుతూ వుండిన పాఠశాల యొక్క ప్రతిబింబం వేరు. ఇప్పుడు కనిపిస్తున్న పాఠశాల వేరు. ఇప్పుడిక్కడ తనను గుర్తింపగలిగిన వారు లేరు. ఒకవేళ ఈ స్తంభం మాట్లాడగలిగితే, ఆ రాతికి నోరుంటే, ఆ చెట్టు భాషిస్తే, అవి 'శర్మగారూ! రండి, రండి' అని తనకు సుస్వాగత మిచ్చి వుండేవి. ఒకటి కాదు, రెండు కాదు, మూడున్నర దశాబ్దాల జీవితాన్ని ఈ పాఠశాల ప్రాకారంలో ధారబోసుకున్న ఈ మానవుడు నేడిక్కడ కేవలం ఒక నూతన వ్యక్తిగా భావింపబడుతున్నాడు. ఆ మాటకొస్తే, నూతన వ్యక్తి మాత్రమే కాదు, యాచకుడు కూడా!

ఈ ఊహ తాకిడికి శర్మగారు కంపించిపోయారు. ఆ క్షణాన, యింత అవివేకంగా ప్రవర్తించిన వ్యక్తి తనేనా అన్న సందేహం కూడా కలిగిందాయనకు! అవివేకం కాకపోతే యిదేమిటి? ఇప్పటికి తన దీనగాథను ఒక్కరితో చెప్పుకోవడమైనది. వీధి వెంట బయల్దేరితే పదిమందితో కాదు, వందమందితో చెప్పుకోవలసి వస్తుంది. వాళ్ళల్లో కొందరు ఆశ్చర్యపడతారు. కొందరు నవ్వుకుంటారు. కొందరు బాహాటంగా రిక్తహస్తాలు చూపిస్తారు.

ఇది తాను పువ్వులమ్మిన వూరు. ఇంతకాలం తర్వాత కట్టెలమ్ముకుంటే తనను చూచి జాలిపడేవాళ్ళు గూడా వుండకపోరు. ఒక్కొక్కప్పుడు ఎదుటివాడి జాలిసైతం మనిషికి దుస్సహమైన బాధను కలిగిస్తుంది. ఇంత చేసినా తనకిక్కడ ఏమాత్రపు సహాయం లభ్యం కాగలదన్న విషయం సందేహాస్పదం!

యాచనకు పూనుకోవడం వల్ల శర్మగారికి సద్యః ఫలితం దైన్యం. దైన్యంతో ఆయన కృంగిపోయారు. సహజమే! యాచకత్వానికి తెగబడేసరికి ముజ్జగాలకు మూలపురుషుడే వామనుడు కావలసివచ్చింది. ఇక అడిగి లేదనిపించుకొని వుంటే అతడు అంగుష్టమాత్ర శరీరుడై వుండేవాడు!

పాఠశాలనే కాదు, ఈ వూరిని కూడా వదిలిపెట్టి వెనుదిరిగి చూడకుండా వచ్చిన దారి వెంట తిరిగి వెళ్ళిపోతే బాగుండు ననుకున్నారు శర్మగారు. కానీ మంచికో చెడ్డకో ఈ ఆలోచన ఒకటి పొడసూపిన తర్వాత, పొడచూపిన ఆలోచన కార్యరూపంలోకి వచ్చిన తర్వాత, యిక్కడ వెనుదీయడం కంటే వేచి చూడడమే సమంజసమనిపించింది. వసారాలో పచార్లు ప్రారంభించిన శర్మగారి మనసులో అలనాటి జ్ఞాపకాలు చెరువు నీటిపైన అంతలో పైకి లేచి, యింతలో చిట్లిపోయే బుడగల్లా మెరిసిపోసాగాయి. ఇప్పుడు హెడ్మాస్టరు గారు కూర్చునే గదే ఆ రోజుల్లో టీచర్సు రూము. ఈ గదిలో ద్వారానికి కుడివైపున తనకోసం ప్రత్యేకింపబడిన స్థానం ఉండేది. సహోపాధ్యాయులు తనను గురుతుల్యుణ్ణిగా చూచుకునేవారు. హెడ్మాస్టర్లకు అడుగడుగునా తన సలహా కావలసివచ్చేది. బడి ఆవరణలో తన నీడ పడని తావు లేదు. అదిగో, ఆ గదిలో అదే చోట నిలబడి తనెన్ని పీరియడ్ల పాఠాలు బోధించలేదు! ఈ వేదిక పైన నిల్చుని ఎన్నిమార్లు క్లాసుల్లో ఉపన్యసించలేదు! తనకోసం వీడ్కోలు సమావేశం జరిగింది గూడా యిక్కడే! ఆనాడు ఈ పాఠశాలలో ఎవరి ముఖాన చూచినా విషాదమే తాండవించింది. ఈ సమావేశ స్థలమంతా పురజనులతో కిటకిటలాడిపోయింది. ఈ విద్యాసంస్థకు తాను చేసిన సేవను గురించి ఉగ్గడిస్తూ పలువురు ప్రసంగించారు. అందుకోసమని ఆహ్వానింపబడిన జిల్లా విద్యాశాఖాధికారి గారు తన ఛాయాచిత్రాన్ని ఆవిష్కరించారు...

శర్మగారి పాదాలు ఆయన్ని అప్రయత్నంగా హాల్లోకి తీసుకువెళ్ళాయి.

ఇందుకు శర్మగారిని తప్పుపట్టడం న్యాయం కాదు. ఒక వ్యక్తి ఛాయా చిత్రాన్ని ఒక సంస్థకు సంబంధించిన భవనంలో నెలకొల్పడమంటే ఏమిటి? అది అతడా సంస్థకు చేసిన సేవకు గుర్తింపు. కవి కావ్యం వ్రాస్తాడు. విశ్వానికి శ్రేయస్సును ఆపాదించడం కోసం వ్రాశానని చెబుతాడు. చెబుతూ అది ఆచంద్ర తారార్కంగా నిలిచి వుండాలని ఆశిస్తాడు. అలా ఆశించడంలో, కావ్యంతో పాటు తన పేరు కూడా నిలిచి వుంటుంది కనక స్వార్థం లేకపోలేదు.

హాల్లో నుంచీ శర్మగారు ఖిన్నవదనంతో తిరిగి వచ్చారు. ఆయన కక్కడ తన ఛాయాచిత్రం కనిపించలేదు!

హెడ్మాష్టరు గారు వసారాలో ఎదురయ్యారు. "అప్పుడే లేచేశారా! క్లాసుకు వెళ్ళబోతూ చూచాను. గాఢంగా నిద్రపోతున్నారు. ఇప్పుడిప్పుడే లేవరనుకున్నాను. ఉండండి. కాఫీ తెప్పిస్తాను." కుర్చీలో కూర్చుంటూ ఆయన కాలింగ్ బెల్‌ను పరామర్శించబోయారు.

అంతలో పుల్లయ్యే ప్రత్యక్షమయ్యాడు. "కాఫీ తెచ్చేశాను బాబూ! ఫ్లాస్కులో పోసి వుంచాను..." అంటూ గోడకు తగిలించిన ఫ్లాస్కు తీసుకుని కాఫీని గ్లాసుల్లోకి వంచాడు.

హెడ్మాస్టరు గారు కాఫీ సేవించారు.

శర్మగారు సేవిస్తున్నారు.

"ఈ సంవత్సరం ఎండలు మరీ పట్టపగ్గాలు లేకుండా కాస్తున్నాయండీ! వ ఖ్యాహ్నామయ్యేసరికి ఊపిరిరాడడం లేదంటే నమ్మండి." యధాలాపంగా ప్రారంభించారు నరహరి రావు గారు. ఎప్పుడో యాభైయేళ్ళ క్రిందట ఆనాటి అవసరాలకు తగినట్టుగా నిర్మింపబడిన పాఠశాల భవనాలు, మూడింతలు నాలుగింతలుగా పెరిగిపోయిన విద్యార్థుల సంఖ్య దృష్ట్యా చాలడం లేదని చెబుతూ ప్రసంగాన్ని గ్రీష్మతాపంలో నుంచీ విషయాంతరంలోకి మార్చారు. కొత్త భవనాల నిర్మాణ ప్రయత్నంలో విరాళాల కోసం వూళ్ళోకి వెళ్ళగా తమకెదురైన అనుభవాలను వివరింపసాగారు. "ఏమిటోనండీ మరి! వీళ్ళ మనస్తత్వం నాకర్థం గావడం లేదు. వీళ్ళు యిస్తారా, యివ్వరా? ఇవ్వతలుచుకుంటే ఎప్పుడిస్తారు? ఎంత యిస్తారు? గంటల తరబడీ వింటూ కూర్చున్నా సారాంశమేమిటో బోధపడదు. ఫలితమేమిటంటారా? ఎలా వెళ్ళినవాణ్ణి అలాగే తిరిగి వచ్చేశాను..." కాసేపు తటపటాయించి ముందుకు వంగి అదొక రహస్యంగా చెప్పసాగారు నరహరి రావుగారు. "మీరెంతో ఆశతో యింత దూరం వచ్చారు. మీ ఆశ అడియాస కావడం నాకిష్టం లేదు. కానీ మీది ఒకటి రెండు రోజుల్లో ఒక కొలిక్కి వచ్చే పనికాదు. వీళ్ళ చెవుల్లో యిల్లు గట్టుకుని పోరు పెట్టుకోవాలి. జోరీగలా ఎడతెగకుండా గీ పెట్టాలి. అన్నట్టు మీరీ వూళ్ళో ఎక్కడ బస చేస్తున్నారో చెప్పారుకాదు..."

ఇంచుమించు నిర్విణ్ణులైపోయి నరహరిరావు గారికేసి చూస్తున్న శర్మగారు ఒకటి రెండు క్షణాలకు గానీ తేరుకోలేకపోయారు. తేరుకున్న తర్వాత "నేనా! ఎక్కడ బస చేస్తున్నాని అడుగుతున్నారా! ఉన్నాను లెండి, ఎవరో తెలిసిన వాళ్ళున్నారు" అన్నారు.

"మాటిమాటికీ మిమ్మల్ని యిక్కడికి తిప్పుకుంటూ శ్రమ కలిగించలేను. మీరు చిరునామా చెప్పి వెళ్ళండి. అవసరమైతే నేను కలుసుకోగలను..."

ప్రపంచం సూర్య భగవానుడికి వీడ్కోలిస్తున్న సంధ్యాసమయం. బరువెక్కిన గుండెతో శర్మగారు గేటు దాటి రోడ్డుపైకి వచ్చారు. ఇప్పుడు తనెక్కడికి వెళ్ళాలి! ఇదీ అసలు సమస్య! ఓ వైపున ఊరు. మరో వైపున ఫర్లాంగు దూరంలో రైల్వే స్టేషను. శర్మగారొకసారి వూరి వైపు చూచారు. వెనుదిరిగి పాఠశాల వైపు చూచారు. కన్నీళ్ళతో తటాకాలైన కళ్ళను ఉత్తరీయంతో ఒత్తుకుంటూ మెల్లగా స్టేషను వైపుకు నడవసాగాడు.

* * *

అంధకారాన్ని చీల్చుకుంటూ పరుగెడుతున్న రైలుకుమల్లే శర్మగారి ఆలోచనలు గతంలోకి చొచ్చుకుపోతున్నాయి.

.....తనని గురించి తనెంతో గొప్పగా తలపోసుకున్న రోజులున్నాయి. తలపోసుకోవచ్చు. ఎందుకంటే ఎవడి మనోరాజ్యానికి వాడే అధిపతి. అక్కడ వారి కెదురుండదు. నీ మట్టుకు నువ్వు నిన్ను రాజుగా భావిస్తే ఆ భావనవల్ల యితరులకు సేగి కలగనంత వరకూ చిక్కులేదు. కాని బాహ్యప్రపంచం సంగతి వేరు. ఇక్కడ సునిర్దిష్టమైన విలువల త్రాసులో మానవుడి హోదా తూచబడుతుంది. ఎవడి హోదాకు తగ్గట్టుగా వాడికి గౌరవాదరణలు లభ్యమౌతాయి.

త్రోవప్రక్కన ఓ చెట్టు వుంది. అది తన వెయ్యి కొమ్మలతో నీడలు వెదజల్లి పాంథులకు శ్రమాపనయం చేస్తుంది. ఐతే నీడలు వెదజల్లినంత వరకే అది చెట్టు. ఆ తరువాత వంటచెరకు!

శర్మగారి వేడి నిట్టూర్పులు రైలు పరుగిడుతున్న శబ్దంలో లీనమైపోతున్నాయి.... గడిచిన క్షణాన్ని గురించి తలపెట్టక, భవిష్యత్తును లెక్క పెట్టక కేవలం వర్తమానంలోనే బ్రతికిన తనబోటివాడికి ముదిమి ప్రాయంలో కష్టాలు వచ్చాయంటే యిందులో ఆశ్చర్యపడవలసిందేమీ లేదు. ఆ: ర్శాల పేరుతో తనకుమాలిన ధర్మానికి పూన:కోమని తనకెవరు సలహా యిచ్చారు? అది తన స్వయంకృతాపరాధం! తన బాల్యమిత్రుల్లో నీలకంఠం ఒకడు. వాడేంచేశాడు? మెల్లగా వ్యాపారం మొదలు పెట్టాడు. లారీలు కొన్నాడు. ఈనాడు వాడికి ఏడు లారీలున్నాయి. రెండు మేడలున్నాయి. మేడపై నుంచి క్రిందకు దిగవలసిన అవసరం లేకుండా, ఒకవేళ దిగితే గుమ్మంలోనే కారెక్కుతూ వాడు కడుపులోని చల్ల కదలకుండా బ్రతుకుతున్నాడు. నీలకంఠందాకా ఎందుకు? అయిదు గుంటల మడిలో కూరగాయలసేద్యంతో జీవనోపాధికి మార్గం చూచుకున్న చలమయ్య గూడా తనకంటే వందరెట్లు నయం! కూరగాయలబేరంలో లాభాలు గడించి వాడు అయిదెకరాల పొలం సంపాదించాడు. ఈనాడు వాడికో యిల్లుంది. వడ్డీలకు తిరుగుతున్న మూలధనం వుంది. శేషించిన జీవితం సాఫీగా సాగిపోగలదన్న 'గ్యారంటీ' వుంది. తనకేముంది?

ఆకాశంలో చుక్కలు మినుకు మినుకుమంటున్నాయి. చిట్టడివి పైన్నుంచీ చలిగాలి రివ్వురివ్వున లోపలికి వీస్తోంది. శర్మగారు, కిటికీ తలుపులు వేసేశారు. చేసంచిలోనుంచి దుప్పటి తీసి ఒంటినిండుకూ కప్పుకున్నారు.

ఆవులింతల నీరాజనాలతో ప్రయాణీకులందరూ నిద్రాదేవతకు స్వాగతమిస్తున్న ఆ రైలు పెట్టెలో శర్మగారు మాత్రం ఎంతసేపని మేలుకుని వుండగలరు? కూర్చునే ఓపిక హరించిపోతుండగా, కనురెప్పలు బరువెక్కి మూతలు పడపోతుండగా శర్మగారు సైతం సీటుపైకి వ్రాలిపోయి నిద్రాదేవత కౌగిట్లో జారిపోయారు.

"ఏమండీ! మిమ్మల్నే! టిక్కెట్టేదీ? టిక్కెట్టు?"

శర్మగారు ఉలికిపడి లేచి కూర్చున్నారు. ఎట్టఎదుట తెల్లటి దుస్తులపైన నల్లటి టోపీతో అగ్గిపుల్లలాంటి టికెట్ కలెక్టర్ నిలబడి వున్నాడు.

శర్మగారి చేతులు చేతి సంచీకోసం సీటుపైన వెదికాయి. ఆయన కంగారుగా లేచి నిల్చున్నారు. సీటుక్రింద చూశారు. సామానులుంచుకునే చెక్కపైన చూశారు. ఏదీ! సంచీ కనిపించడం లేదు. హఠాత్తుగా గుండె ఆగిపోయినట్టై శర్మగారు మ్రాన్పడిపోయారు.

"చెప్పండి, తటపటాయించడమెందుకు? మీ సామాను లేవో పోయాయి గదూ?"

"నిజమే నాయనా! చేతి సంచీ పోయినట్టుంది...."

"నాకు తెలుసు. ఇలాంటి జవాబు వినవలసి రావడం నాకు మామూలే!"

శర్మగారు తెల్లబోయారు. "అదేమిటయ్యా! నేను టిక్కెట్టు కొనకుండా ప్రయాణం చేసేవాడిలా కనిపిస్తున్నానా నీకు?"

టికెట్ కలెక్టర్ ఫక్కున నవ్వేశాడు. ఆ నవ్వులో జాలి లేదు. భాషలోకి అనువదిస్తే ఆ నవ్వులోని భావం యిది. చేతిలో టిక్కెట్టు లేకపోయిన తర్వాత ఎన్ని సంజాయిషీలైనా నిరుపయోగం!

"ఇప్పుడు రెండంటే రెండు పద్ధతులు మాత్రమే వున్నాయి. ఎక్సెస్ చెల్లిస్తే మీరిలాగే ప్రయాణం చేయవచ్చు. లేదా ప్రక్క స్టేషనులో దిగేయవలసివుంటుంది..." టికెట్ కలెక్టర్ తన నిర్ణయాన్ని కచ్చితంగా తెలియచేశాడు.

"రాబోతున్న స్టేషను ఏదండీ!" ఎవరో గాని మిక్కిలి కుతూహలంతో ప్రశ్నించారు.

మరొకరెవరో జవాబు కూడా చెప్పేశారు. "రాబోతున్నది తుమ్మలకోన. నట్టడవిలో స్టేషను. చుట్టురా మూడు నాలుగు మైళ్ళ దాకా నరమానవుడి కొంప కనిపించదు. ముసలాయన్ను అక్కడ దిగబెడితే కష్టమే! మంచినీళ్ళు కూడా దొరకవు. మళ్ళీ సాయంకాలం ఆరింటికిగానీ బండి కూడా లేదు!"

"నన్నేం చేయమంటారు! నా డ్యూటీ నేను నిర్వర్తించక తప్పదు" అన్నాడు టికెట్ కలెక్టరు.

ప్రాధేయపడి టికెట్ కలెక్టర్ హృదయంలో నిద్రపోతున్న దయాదాక్షిణ్యాలను మేల్కొలపదలచుకోలేదు శర్మగారు.

అందువల్ల తన దురవస్థను మరింత బాహాటంగా వెల్లడి చేసుకోవలసివస్తుంది. మానవులందరూ దేశకాల పరిస్థితుల చేతుల్లో కీలుబొమ్మలు. ఎవడి ధోరణి వాడిది. ఎదుటివాడి పరిస్థితిని అర్థం చేసుకునే ఓపిక ఎవడికీ లేదు. ఎందుకూ! ఒకరి సానుభూతి తన కనవసరం! భగవంతుడు నుదుట ఎన్ని కష్టాలనైతే వ్రాసి పెట్టాడో, అన్నింటికీ నోరు మూసుకుని తల ఒగ్గటమే ఉత్తమం.

శర్మగారు మనసు రాయి చేసుకున్నారు.

స్టేషనులో రైలు దిగేసరికి తుమ్మలకోనలో యింకా తెల్లవారలేదు. గుట్టలూ, మిట్టలూ, చెట్టు చేమలూ అన్నీ చీకటి దుబ్బుల్లా కనిపిస్తున్నాయి. చల్లటి గాలి ఈతముల్లులా శరీరానికి గ్రుచ్చుకుంటోంది. అలికిడిలేని అడవిలో గుడ్డి దీపం ఒకటి వెలుగుతున్న స్టేషను వరండాలో నిల్చున్నారు శర్మగారు.

"ఇదిగోనండీ! తెల్లవారక ముందే ఈయన దొరికాడు నాకు! దొరకడం నాకైనా ఈయనగారితో వ్యవహరించే వంతు మీది!" అంటూ యింజను డ్రయివరుతో మాట్లాడి వస్తున్న స్టేషను మాస్టరు గారికి శర్మ గారిని ఒప్పగించి టికెట్ కలెక్టరు కదులుతున్న రైల్లోకి దూసుకున్నాడు.

స్టేషను మాస్టరు నడితరం మనిషి, కళ్ళజోడు సవరించుకుంటూ వసారాలో కాలుబెట్టాడు. శర్మగారిని ఆపాదమస్తకం పరీక్షిస్తున్నట్లుగా చూచాడు. "అదేమిటయ్యా! ఇన్నేళ్లొచ్చాయి నీకు? టికెట్టు లేకుండా రైలెక్కకూడదని తెలియదూ?" అంటూ గాజు తలుపు తెరిచి దీపాన్ని హెచ్చించాడు.

తొలగిపోతున్న చీకటిలో, వ్యాపిస్తున్న అరుణ కాంతిలో, బాగా హెచ్చి వెలుగులు పుంజుకున్న దీపకాంతిలో కెరళ్ళు కెరళ్ళుగా వచ్చి తనను ముంచివేస్తున్న ఆశ్చర్యంలో దిగ్భ్రాంత చేతస్కుడై శర్మగారికేసి చూడసాగాడు స్టేషను మాస్టరు. ఆఖరుకు ఆశ్చర్యం వీడిపోయింది. ఆనందమే జయించింది. "మేష్టరు గారూ! మీరేనా మేష్టరు గారూ! ఎంత కాలానికి కనిపించారు! ఇక్కడ ఈ పరిస్థితిలోనా మీరు కనిపించడం! మన్నించండి మేష్టారు గారూ! చీకట్లో పోల్చుకోలేకపోయాను..."

"ఎవరు నాయనా నువ్వు?" శర్మగారు విస్మయంతో ప్రశ్నించాడు.

"తెలియడం లేదా మేష్టరు గారూ! నేనే గోపాలాన్ని! జ్ఞప్తికి రావడం లేదా మీకు? గేమ్స్ రూమ్ వెనుక నిల్చుని సిగరెట్టు కాలుస్తున్నాను. మీరు చూచారు. చెంప వాచిపోయేటట్టుగా కొట్టారు. రెండు రోజుల పొడుగునా బెంచీ పైన నిలబెట్టారు. ఇకపైన యిలాంటి పనిచేయనని పుస్తకం చేతిలో పెట్టి సరస్వతి పైన ప్రమాణం తీసుకున్నారు.

మరచిపోయారా మేష్టరు గారూ! మీరు నాటిన వృక్షాన్ని! మీరు పెట్టిన దీపాన్ని! మీ ప్రియ శిష్యుణ్ణి..."

"నువ్వట్రా గోపాలం! అంతా భగవంతుడి దయ. నేను చేసిందేముంది?" అన్నారు శర్మగారు.

గోపాలం శర్మగారిని యింటికి తీసుకెళ్ళాడు. తలుపును అదరగొట్టి భార్యను నిద్రలేపాడు. "చూడు సావిత్రీ! మా మేష్టరుగారొచ్చారు. పితృదేవతలు, పర్వదినాలు, శుభవార్తలు అన్నీ కలిపి వచ్చినట్టుగా మా మేష్టరు గారొచ్చేశారు" అన్నాడు.

రైల్వే క్వార్టర్స్‌లో పడక కుర్చీలో కూర్చుని సూర్యోదయాన్ని తిలకిస్తున్నారు శర్మగారు. రంగ సముద్రంలో లభ్యంగాని ఆతిథ్యం తనకు తుమ్మల కోనలో లభ్యం కావడం ఎంత ఆశ్చర్యకరమైన విషయం! కానైతే ఆశ్చర్యానికి మూలకారణం అజ్ఞానమేనేమో! నిజానికిందులో ఆశ్చర్యపడవలసిన అవసరమేమీ లేదనిపిస్తుంది. దేశమంటే మట్టికాదనీ, మానవులనీ వివరించాడు కవి. అలాగే పాఠశాల అనగా యిటుకలతోనూ, సిమెంటుతోనూ రూపొందిన భవనాల సమూహం కాదు. పాఠశాల అనగా విద్యార్థులు. సుక్షేత్రంలో పడిన బీజంలా, శుక్తిలో పడిన స్వాతి చినుకులా విద్యార్థులపైన వెచ్చించిన శ్రమ చరితార్థం కాక తప్పదు. కోట్ల కొలది మానవుల్లో ఉపాధ్యాయుడు కూడా ఒక్కడు. కానీ అతనిదొక మహోద్యమం. లేలేత యెడదలలో విజ్ఞాన జ్యోత్స్నలను విరియించి భావికి బంగారు బాటలు తీర్చిదిద్దే ఉపాధ్యాయుడు తానొక అఖండ జ్యోతి లాంటివాడు. ప్రకాశంలో తగ్గుదల ఏర్పడకుండా జ్యోతి తనలాంటి జ్యోతులు నెన్నెంటి నైనా సృష్టింపగలదు. మర్యాదలూ, సన్మానాలూ, ఆర్థిక విజయాలూ – జీవిత సార్థక్యతను నిర్ణయించే కొలబద్దలు కావు. అవి పైపై మెరుగులు. ఛాయాచిత్రాల మాటకేమి! అవి ఆవిష్కరింపబడవచ్చు. కాలక్రమాన బహిష్కరింపబడవచ్చు. కాని మనోఫలకాలపైన గాఢంగా హత్తుకుపోయిన ప్రతిబింబాన్ని మాత్రం ఎవ్వరూ చెరిపివేయలేరు....

* * *

శర్మగారు స్వస్థలానికి తిరిగి వెళ్ళగానే మనవరాల్ని పిలిచారు. దగ్గరగా కూర్చోబెట్టుకుని ముంగురుల్ని సవరిస్తూ "చూడు తల్లీ! నీకిప్పుడు పదిహేడేళ్ళు. నీ పెళ్ళికిప్పుడు మించిపోయిందేమీ లేదు. ఇంత చిన్న వయస్సులో నువ్వు సంసార భారాన్ని మోయలేవు. ఈ రోజే నేను అప్లికేషను వ్రాసి పడేస్తున్నాను. నువ్వు ట్రెయినింగు స్కూల్లో చేరు. పిల్లలు భగవత్స్వరూపులు. వాళ్ళ మధ్యన ఉండడమే భగవత్సన్నిధానంలో వున్నట్టు. అంతకంటే ఆనందకరమైన వ్యాసంగం మరొకటి లేదు" అన్నారు.

● ఆంధ్రప్రదేశ్ మాసపత్రిక 1958 ●